

(1)

čím víc, než je pouze píle jeho rukou. Bezmoc těchto trosečníků vůči přírodě funguje již jako ideologie, protože mají společenskou převahu. Odysseova bezbrannost před mořskými útesy zní jako legitimizace toho, že cestovatel se obohatil na účet domorodců. Buržoazní ekonomika to později zachytila v pojmu rizika: možnost ztroskotání má morálně zdůvodnit zisk. Ze stanoviska rozvinuté směnné společnosti a jejích individuí nejsou Odysseova dobrodružství ničím víc než vylíčením rizik, která dláždí cestu k úspěchu. Odysseus žije podle praprincipu, který jednou konstituuje buržoazní společnost. Člo-

(2)

Opatření, která Odysseus provedl na lodi kvůli Sirénám, jsou vytušenou alegorií dialektiky osvícenství. Stejně jako je zastupitelnost mírou panství a nejmocnější je ten, kdo se ve většině úkonů může nechat zastupovat, tak je zastupitelnost prostředkem jak pokroku, tak úpadku. Za daných podmínek znamená vyloučení z práce otupení, a to nejen u nezaměstnaných, ale také u jejich sociálního protipólu. Ti výše postavení zakoušejí své bytí, s nímž se již nemusejí zabývat, pouze jako substrát a zcela tuhnou do podoby příkazujícího subjektu. Primitiv zakoušel přírodní věc pouze jako unikající předmět žádosti, „avšak pán, který vsunul rod raba mezi věci a sebe, spojuje se tím pouze s nesamostatností věci a má z ní čistý požitek; stránku samostatnosti však ponechává rabovi, který věc zpracovává“.⁴⁰ Ody-

(3)

Zná jen dvě možnosti úniku. Jednu předpisuje druhům: ucpe jim uši voskem, a oni musí veslovat ze všech sil. Kdo chce obstát, nesmí slyšet na vábení nenávratna, a toho je schopen jen tehdy, když toto vábení nemůže slyšet. O to se vždy stará společnost. Zčerstva a soustředěně musí pracující hledět dopředu a nevšímat si toho, co je stranou. Pud, který nutí odchýlit se, musejí sublimovat prostřednictvím dodatečného zarytého úsilí. Tak se stávají praktickými. – Druhou možnost si volí sám Odysseus, pozemkový pán, který za sebe nechá pracovat druhé.

(4)

vládající tradicionalistickou formou hospodářství. Tato iracionalita *ratia* našla svou usazeninu ve lsti jako připodobnění se buržoazního rozumu každému nerozumu, který vůči němu vystupuje jako moc ještě silnější. Lstivý solitér je již *homo oeconomicus*, pro něhož všechno rozumné vychází nastejno: proto je *Odysseia* již robinzonádou. Oba prototypičtí trosečníci činí ze své slabosti – slabosti samotného individua, které se odděluje od kolektivity – svou společenskou sílu. Jako lidem vydaným napospas vlnám, izolovaným a bez naděje na pomoc, jim jejich izolovanost diktuje bezohledné sledování atomistického zájmu. Ztělesňují princip kapitalistického hospodářství ještě předtím, než si mohli posloužit jediným dělníkem; co však z je-

(5)

Vědoucí přeživší člověk je zároveň ten, kdo se tím nejopovážlivějším způsobem oddává smrtelnému ohrožení, jež činí jeho život tvrdým a silným. To je tajemství procesu mezi eposem a mýtem: subjekt nevzniká jako strnulý protiklad dobrodružství, nýbrž se ve své strnulosti formuje nejprve na základě tohoto protikladu – jednota vzniká pouze v rozmanitosti toho, co onu jednotu popírá.⁵ Odysseus,

jako po něm hrdinové všech románů, sám sebe ztrácí, aby se našel; odcizení přírodě, které nastoluje, se uskutečňuje tím, že se jí vydává, měří se s ní v každém dobrodružství, a ironicky triumfuje neúprosná příroda, které přikazuje, neboť domů se vrací jako někdo neúprosný, jako soudce a mstitel jednající jako dědic sil, jimž unikl. Na homér-